

Takáts Gyula

Mefogni ezt

Ellebben konyhám függönye.
Fehér papírra néz, aki
belépett... Szavát alig hallani,
de ez a hang mintha tündöklene.

Kőrözsás kapu oszlopán
az élő nyárderék aléltan,
mint lélek forró köszorban
zihál, majd üvegen, szobán

lebben át, s a hús vasalt lapon
beszólnak hozzá, akik értik...
A fecskék éles kése fénylik,
Szárny-cikkanások meszelt falon.

Mefogni ezt és mind köszönteni
hogyan?... Verssel, nem várt vendégem!
Borostyán ág kísért az égen
s betűim mézga-könnyei.

Szerelmi regény — Versek az ablakból

Bart István könyvéről — mely *A boldogtalan sorsú Rudolf trónörökös* címet viseli — alighanem csak a szerző stílusában illik megemlékezni. A *Helikon* gondozásában átlagborsos áron (63 forint) kiadott szemrevaló kötet alcíme: *szerelmi regény*. Nyilván a „terméj eladhatót!” szelleme is kísértett a szerkesztő szobájában, mikor e vonzó jelzős szerkezetet a cím alá biggyesztették, de valami más is, talán éppen az olvasó tájékoztatásának igénye volt jelen a redakció döntő óráján. De mielőtt — Barttal szólva — eltévednénk a stílfordulatok labirintjében, beszéljünk a tárgyról!

Az 1889-ik év is csak olyannak ígérkezett az Osztrák—Magyar Monarchia számára, mint az addigiak. Ha gazdasági probléma vetődött föl, egymásra mutogattak magyarok és osztrákok, a császár — mármint „ferencjóska” — régivágású katonatisztként kormányozta a sár szélén egyensúlyozó birodalmat, különben az újvívi mulatságokat némi szünettel követte a farsangi bálozások ideje, s tán még Herr Tisza homlokán is kisimultak a redők, ha egy rengő szoknyára terelődött a figyelmé.

Persze, a bálozás mellett komoly államügyek is foglalkoztatták a császári udvart. S míg szívesen meglepedtek volna a rebellis magyarok vederővítéséről, jobbadán a porosz—osztrák kapcsolatokot igyekeztek ápolni. No, nem a német érzelmesség jegyében, csak mert tudták, hogy a történelemkönyvek a századvéget a világ újrafelosztásának dicső programjával hozzák majd kapcsolatba. Nos, az idézett év januárjának utolsó napjaiban történt, hogy a császári pár és az udvar kimagasló politikusa a porosz nagykövettel kívánták elkölteni szerénynek csak alultáplált képzelettel nevezhető vacsorájukat, mikor Bécsbe bekocogott a hír: *Rudolf trónörökös nem tud megjelenni az estebéden* (ma munkavacsorának hívják). A magas étkező felek kicsit nehezebben gyűrűhették le a falatokat, hát még, ha sejtették volna, Rudolf meghűléssel álcázott szökése milyen tragédiához vezet. Nemsokára, január 30-án robbant a bomba — no nem az, amitől ez időtájt minden koronás fő rettegett, az anarchistáké, hanem a sorsé —: a trónörökös egy bizonyos *Maria Vetsere* báró kisasszonnyal együtt holtan találták. S ami különösen kellemetlen a katolikus erkölcs egyenruhájába bújtatott császári udvar számára: a hely, ahol a tetemekre találtak, egy vadászkastély hálószobája, annak is az ágya.

Ezt a könyvet nem történészeknek kell forgatni — habár a maga nemében alapmű —, hanem azoknak, akik egy *ironikus szerelmi regény* kesernyészirupjából némi történelmi ismeretet is magukba szeretnének szippantani. Ugyanis a tényanyag nem sok, de a körtés bőséges.

*
„Pár éve van már egy ablakom is, amin kinézhetek” — mondja Zelei Miklós, a Szegedről elszármazott költő második, *Híd* című kötetének fűlszövegében. S hogy mit lát, ha kinéz, pontosabban: *hogyan lát, arról ad híreket, vázlatokat, ez a versgyűjtemény*. Alighanem ez a legpontosabb kifejezés: *kellő távolságtartással szemlélődik, tárgyától akkora rés választja el, mint a mikroszkópba tekintőt — többszörös lencséken át — a vizsgált anyagtól*. A kutatóvizsgálóhoz hasonlatosan Zelei is objektív helyzetből szemlélődik, s ha *alkalmanként szeretni kezdi tárgyát*, akkor is egy szakmájába feledkező biológushoz hasonlóan.

Azt mondtam főntebb: vázlatokat készít, s ezt a szónak abban az értelmében használom, mint ahogy a modern teológia is vázlatoknak tartja az apokaliptikus irodalmat. Zelei végül is apokaliptiszt ír, erről győz meg a *kihívás nr. 80* vagy az *anyakönyvi híreim*. Ezek a kollektív apokaliptiszt versei. S ha a költő önmaga létrehozásakor folyamatosan verssé szervezi létét, akkor a költemény veresége — mint valóság és jövőkép — végül is a személyes apokaliptiszt jelenti: „*menetrendet kellene írni*”.

Szójátékaik, nyelvi találmányai közül csak néhány: „*avantgarde magamgarde*”, „*szögesdrótbélövőpisztoly*”, „*coitus inter pares*” — példaként a szabadtól megszabadult ötletek jegyzéke című opusból.

Zelei verseinek különleges ízt kölcsönöznek a széles pólusokat átfogó szövegek, elsősorban hasonlatai: „*riadtan alszolok mint egy laktanya rádióberendezései*”, *vak vagy, mint egy csillag a tányérsapkán*. De a nagyobb költői figyelmet igénylő allegória is kifejező erőt sugároz, ha Zelei keze ügyébe kerül, ennek nagyon szép példája a *lampion* című vers: a cseppkőbarlangban szolgálati lampionnal nezelődő kicsi barlangászok a jelenség szintjén, s a mélyen, a lényegi szinten a képsor kibontása:

egy cseppkőbarlang a cseppkövek
befelé szivárog szavaim
egymásra kövesedve

Metaforái is bizonyítják, Zelei ama ablakból szintetikus pillantásokat bocsát a világba: „*túlérlett dinnnyék rianása*”, „*sugárhajtású kocsmá*”, „*szeszkatapult*”.

Zelei nyilvánvaló változása, fejlődése a négy éve megjelent *Alapítólévélhez* viszonyítva a költő poétikai elveire is utaló, filozofikus mélységű, egyszerű kijelentéseiben mutatható ki. A vers- és önmeghatározás tömör, rideg formáira utalok: „*a vers a száznak az a része / amelyik kilátszik a tenyér alól*”, „*én fejem égi másotok*”. Ez utóbbi így, névelő és póz nélkül...

Kár, hogy a nyelvi lelemények között néhány fáradtnak, túlzottnak tűnik — ilyenkor az automatizmus győz a szemlélet fölött —, de így is értékes, értelmiségi, művészi felelősséggel megírt kötet ez, mely abban is szegedi vonatkozású, hogy a versek élén ez áll: „*Ila Mihálynak ajánlom ezt a könyvet.*” (Szépirodalmi, 1984.)

DLUSZTUS IMRE

Előzetes egy meg nem írt cikksorozathoz

„Ópusztaszer a mienk”...

A múlt év decemberében találkoztam vele először. Illetve csak a nevével. A *Szegedi Város-szépítő Egyesület* megalakulását hírül adó tudósításban, a testület választmánya tagjainak felsorolásában egyike volt azoknak, akiket nevük alapján nem sikerült „hova tennem”. Aztán valaki tudni vélte, hogy „brigádvezető valamelyik szolgáltató vállalatnál”.

Ezzel a régi emlékekkel semmiféle összefüggésben sincs, hogy most kiderült: *Vajda Jánost*, a DEGAZ ötszörös Kiváló Brigádjának vezetőjét mégiscsak jól ismerem... Az *Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékparkba* ugyanis nem csupán akkor megyek el, ha hivatalos dolgom akad ott, hanem egyéni kíváncsiságom ösztönzésére is. Elkísérem messziről jött barátaimat, de minden különösebb cél nélkül is elbóklászom az emlékparkban. S mindig találok valami új látnivalót. A skanzenben eggyel több házat, vagy a gépmúzeumban egy kisüvekkelt régi gépet. S most már tudom, hogy mindegyiken ott van Vajdáék keze nyoma. Ópusztaszer gyarapodásának szinte minden mozzanatából részt vállaltak.

„Én persze elfogult vagyok”

— Ha jól emlékszem, a mi brigádunk először 1980-ban dolgozott társadalmi munkában Ópusztaszeren. S már a következő évben szocialista szerződésben rögzítettük együttműködésünk elveit a múzeummal. Mi azt vállaltuk, hogy... Nézzé, mi szeretünk idejárn. Ennek a helynek sajátos atmoszférája van. Először csak a mi brigádunk jött, aztán kedvet kaptak a többiek is. Ha most itt körülnéz, nem csak a dr. Hága Lászlórlól elnevezett brigád tagjait látja, hanem a Kállai Évát, a Mártos Flóra, a Március 8. az Új Elef és a két Egyvetérs brigád két autóbuszra való csapatát is.

A bontott téglát olcsóbb, mint a gyártól vett. Aki spórolni akar, az előbbiből vásárol. Igen ám, csak hogy a bontott tégláról le kell vakarni a rákötött maltert. Nem éppen szívdertő munka. Száll a por, rárakódik az iz-zadságtól fényes bőrre.

A skanzen az ásatástól elválasztó kiserdő tövében az első júniusi szombat igazi kánikulai verőfényében seregnyi asszony ül csákánnyal, védőkesztyűvel, fürdőruhában. Azért akad közöttük egy-két férfi is — „a példamutatás végett”... Gyerekek futkároznak az árnyékban. Ahol egyébként legalább 30 fok van. Szakad róluk a víz.

— Ezt a munkát megfizetni aligha lehetne — súgja oda az ezúttal baráti látogatásra, egy

kézfogásra érkező, de aztán a közös, munka utáni szalonnásútesre is ottmaradó múzeumigazgató. — Ebből a téglából lesz majd a tápéi szatócsüzlet és a pékműhely épülete.

Akinem tudja, nem látja, el sem tudja képzelni, mi munka rejlik amögött, hogy újabb, s újabb házakkal bővül az emlékparkbeli skanzen. Ha nem volna DEGAZ-os, MÁV-os olajipari segítőtársak, bármikor ugrásra, segítségre készek, ki tudja, mikorra készülne el a szélmalom, a közigazgatástörténeli gyűjteményt bemutató tömörkényi községháza és századforduló postahivatal ópusztaszeri hasonmása!

— Én persze elfogult vagyok, de úgy érzem, Ópusztaszer megérdemli a különmunkát, a szabad szombatokat. Négy év alatt igencsak elértük már társadalmi munkánkkal az ezvmillió forintnyi értékét.

Fele-fele

— Tudja, micsoda érzés azt hallani, hogy a hátam mögött megszólal egy látogató: nicsak, ez tavaly még nem volt lefestve! Es csak én tudom, hogy azt mi csináltuk. Akármerre megyünk itt az emlékparkban, pontosan meg tudjuk mondani, hogy ezt vagy azt a pb-töltőüzemiek, vagy a vállalati központ adminisztrátorai rendezték-e el. Az augusztus 20-i munkás-paraszti találkozón mi adjuk a rendészeti szolgálatot. Itthon vagyunk, a házigazda vigyáz a rendre, tisztaságra...

— Egy hónapra előre meghirdetjük a társadalmi munkát.

Jön, aki tud. Gyerekekkel, az előző este megfőzött ebéd tudatában. Beszállhat a vállalati buszba a férj, a feleség is, nem igaz? S mindig jut arra időnk, hogy a munka végeztével körbe járjuk az emlékparkot, megnézzük az újabb szerzeményeket, a múzeumiak segédletével persze. Ők így viszonyozzák a brigádoknak a segítséget.

— Annak idején elhatároztuk, társadalmi munkánk felét a városnak, felét a vállalatnak ajánljuk föl. Nem mindenki vette ezt jó néven, talán szívesebben látták volna, ha szabad erőnket mindent helyben használtuk volna föl. Tudja, mit mondok én erre? Ópusztaszer a mienk. Meg azt, hogy a mi csapatunk Ópusztaszer nélkül is megkapta volna a Kiváló címet. Nem a kitüntetésre kacsingatunk mi... Egyébként se tehetnénk. Az a tapasztalatom, hogy az effajta munkának nincs méltó hálája. Pedig sokszor egy kézfogásnak, egy oklevélnek is lehetne mozgósító ereje, lelkesítő hatása. És ingyen volna! A napokban a brigádmozgalomról táncszoktunk. Hallom ám, hogy a gémkázás tönkreteszi a lelkesedést. Ugyan, mondja már meg, itt volnánk mi, ha így volna? En is gémkázhatnék ahe-lyett, hogy itt pucolom a tég-lát.

A legszebb köszönet

— Nehogy félreértse. Nem magam miatt mondom én, hogy az ilyen lelkes csapat megérdemelné a nagyobb figyelmet. Es az emlékpark ügyét is jobban a szívünkön kéne viselnünk! Itt van Szegedtől egy ugrásra. Gyerekek, felnőttnék egyformán megérné, hogy körbejárja. De hát sokan azt sem tudják, mit hagynak ki! Miért nem mutatják be maguk is egy sorozatban mind azt, ami már elkészült? Kedvcsináló lehetne.

Es ontja az ötleteket tovább. Hogy miként a városzépítő egyesületnek ők maguk két kommunista műszakjuk bevételeit ajánlották föl, amiből aztán az első meghívókat nyomatták, a postaköltséget fedezték, ugyanúgy talán az emlékpark bővítésére is volna lehetőség. Valahogy meg kéne mozgatni a lappangó erőket — mondja Vajda János, és búcsúzóul elmeséli „a legszebb köszönet” című történetét.

A városzépítőkö választmányának tagjaként ötleteiről, elképzeléseiről, a testület programjáról öntötte ki lelkét a népfrent egyik vezetőjének. A maga szenvedélyes, szókimondó stílusában. „*Es akkor hangzott el az a pár szó, aminél én eddig a szívemnek kedvesebbet nem hallottam. Hogy szegedibb vagyok a szegedinél.*”

Mert zalai. Eredetileg.
PÁLFY KATALIN

